

Ростислав ПИЛИПЧУК

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРОФЕСІОНАЛЬНОГО ТЕАТРУ В ГАЛИЧИНІ (60-і роки XIX ст.)

(Продовження, початок: “Просценіум”, ч.1/2001, ч.1(2)/2002, ч.2(3)/2002, ч.3(4)/2002)

Відкриття Руського народного театру, який пізніше фігуруватиме ще під назвами “Руський народний театр товариства “Руська бесіда”, “Руський театр”, “Русько-народний театр”, “Український театр товариства “Руська бесіда”, мало стати явищем загальнослов’янського культурного значення. Адже саме в 60-х роках XIX ст. виникає цілий ряд театрив у західних і південних слов’ян, зокрема в чехів, сербів, хорватів, словенців та ін. Відкриття Руського народного театру поповнило гроно слов’янських театрив у межах Австрійської імперії, водночас цей театр став шістдесятим у списку всіх театрив на території Австрії [1].

На зразок інших слов’янських театрив, які в своїх назвах містять слово “народний” у значенні “національний” (напр., *Teatr narodowy* у Варшаві, *Národní divadlo* в Празі, *Slovenské narodni divadlo* у Братиславі, *Narodno pozorište* у Белграді, *Hrvatsko narodno kazalište* в Загребі, *Slovensko narodni gledališče* у Любляні, *Narodniy teatp* у Софії), у такому самому значенні було вжито це слово у назві “Руський народний театр”.

Подібно до того, як це було при відкритті театрив у західних і південних слов’ян, не обійшлося й у Львові без відповідної церемонії. З 8 до 10 год. ранку 29 березня 1864 р., у вівторок, в Успенській церкві один із сподвижників Ю.Лавровського в справі заснування театру, головний покровитель “Народного дому” і водночас священик, крилошанин, тобто член єпископської капітули, Михайло Куземський у супроводі двох дияконів і двох субдияконів у присутності численної української інтелігенції відправив урочисте богослуження. Добірний хор Львівської греко-католицької духовної семінарії, як свідчить газетна інформація, зробив доказ “нових успіхів молоді Русі в півчеськім іскусстві” [2]. Після богослуження у місті відбувалися зустрічі з гостями, які приїжджали з усієї Галичини до Львова на відкриття театру, не передбачаючи, що не всім пощастить увійти до зали.

О 7 год. вечора театральну залу Народного дому заповнила публіка, у двох третинах – українська, а в решті – складена з представників інших національностей. Вхід до зали головними сходами був прикрашений смерековим гіллям, сама ж зала – килимами і квітами. Глядачів було так багато, що до свого місця можна було добратися з великими труднощами. О 7 год. 30 хв. вечора з’явився намісник Галичини генерал граф А.Менсдорф-Пуйлі в супроводі президента Верховного Суду Галичини Страйновського, фінансового прокурора і багатьох інших найвищих вій-

ськових і світських достойників німецької та інших національностей. Була присутня вся тодішня українська еліта Галичини. Військовий симфонічний оркестр львівського австрійського гарнізону під керівництвом диригента К.Ляйбольда виконав спеціально створену для даного випадку Михайлом Вербицьким вступну увертюру-симфонію, після чого відкрилася завіса: на сцені стояли дванадцять хлопчиків і дванадцять дівчаток в українських народних строях, а посеред них – студент університету Лонгин Бучацький. Виступивши трохи наперед, він продекламував “Пролог на відкриття русько-народного театру”, написаний для цієї нагоди молодим гімназіальним учителем Омеляном Огоновським (1833–1894; майбутнім драматургом і видатним істориком української літератури, професором Львівського університету). Весь цей текст умістила газета “Слово” [3].

*По довгім сні – по сні, мов внутр могили,
Ми до життя вже раз ся пробудили –
Протерли очі та в порі свободній
Розглянулись по царині народній, –
І взялась Русь до праці в ім’я Боже,
В надії, що всі труди переможе...*

Далі згадувались перебуті протягом історії народні нещастя, але й прославлялись зусилля до піднесення народної освіти, зокрема збудування “Народного дому”, заснування “Руської бесіди”, роль в цій справі “Молодої Русі”.

*Однако ж вскорі двиглось просвіщення,
Устало давнес упокорення,
А з добровільних жертв селян убогих
І русинів – ревнителів немногих
Вознісся велелінно “Дім Народний”,
Той руського життя мов храм природний,
Де маєм школи, ба, і “Бесіду”
Та видим в зароді Русь молоду!*

Омелян Огоновський*

*Світлина до статті – з фондів відділу мистецтв Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України.

*І в тім розсаднику квіток животних,
Мов то в пам'ятнику згадок народних.
Вже устросно в честь давньої слави
Також театр для руської забави,
Щоб за життя, то єсть, до спільних діл
При тім огниську дух наш ся загрів.*

Далі перелічувались завдання, що стоять перед театром, зокрема:

*Так править Русь і представляє нам
В народнім зріллиці муз світлий храм,
Щоб житє-бутє наше ми пізнали
І так практично ся образовали.
Най, отже, буде та народна сцена
Науці і забаві посвячена,
Най тая муз святиня ізвіщас,
Що нарід руський сили розвивас,
Щоб оказалась слів тих лож сама,
Що в руськім місті русинів нема!*

*.....
О доле наша! Окажися нині
Прекрасній сій муз гречеських дружині,
Щоб наші герої тут виступали
І прадідну істор'ю нам являли,
І істину, і справи всі животні,
Всі пісні наші і думки народні.
Проте не раз тут муза засмієся,
Коли наш руський гумор розів'єся,
І станєся, що народа житє
Представить тут імініє своє
Так сумну думу, як і сміх сердечний,
А з тим характер русинів конечний.*

Не обійшов автор імени Лавровського як засновника театру:

*Най же честь буде мужу всечестному,
Що перший дав житє театру тому!
Ім'я Лавровського прославить ся
І в ряд ревнителів поставить ся...*

Можна мати претензії до мистецьких якостей цього вірша, однак не можна не згодитись з оцінкою Франка (який навіть процитував майже повний текст), що цей “Пролог” “так і дише духом того відродження, тої молодечої, подекуди наївної свіжості, котра найпростішим словом уміє найкраще трафити до серця” (“Руський театр в Галичині”, 1885) [4]. Думку що повторив інший історик театру і поет – Степан Чарнецький [5].

Публіка сприйняла “Пролог” із захопленням, що й висловила бурхливими оплесками. Після цього хлопці й дівчата, які були на сцені, заспівали австрійський “народний гімн” у супроводі оркестру. Потім відслонилася ще одна завіса – і з'явилося так зване табло: в рожевому освітленні портрет австрійського цісаря Франца-Йосифа I в природній величині роботи українського художника Корнила Устияновича (1839–1903), а біля підніжжя портрета – четверо у білому одязі дівчаток, які, символізуючи ангелів, тримають у руках вінок. Далі – бенгальські вогні освітили всю сцену, залунали оплески і вигуки “браво”. Після опущення завіси симфонічний оркестр виконав увертюру до опери

“Галька” польського композитора Станіслава Монюшка (1819–1872). Аж тепер пішла триактна мелодрама “Маруся”. В антрактах вистави оркестр виконав твори діючих тоді композиторів: Концертну увертюру чеського композитора Антоніна-Еміля Тітла (1809–1882) [6], Другу симфонію українського композитора Михайла Вербицького (1815–1870), “Коломийку” польського композитора, львів'янина Фаб'яна Тимольського (1828–1885), а наприкінці – якийсь фрагмент з опери “Аттіла” італійського композитора Джузеппе Верді (1813–1901). Причому австрієць К. Ляйбольд диригував і увертюрою, і всіма іншими творами. Під час самої вистави “Маруся” грав оркестр польського театру у Львові під диригуванням його директора Войцеха Смацяжинського (1819–1874), який за сумісництвом очолював незабаром і оркестр українського театру [7].

З цього приводу обидві вірнопіддані газети – львівське “Слово” і офіційний віденський “Вісник русинів Австрійської держави” не проминули нагоди підкреслити, як “русський нарід возлюбленного Монарха свого високо поважає і вірно єму єсть приданний”.

Не вдаючись тут до детального розгляду цієї вистави, відзначимо тільки те, що першу виставу “Марусі”, як і другу через день, публіка сприйняла з величезним ентузіазмом.

Не тільки українська, але й польська та німецька преса у Львові й Кракові вмістила прихильні відгуки на цю визначну культурну подію.

“Більший, ніж з погляду руського мистецтва, цей вечір матиме наслідок з погляду народного і політичного. Вперше почули ми з руських уст на такому місці висловлені такі важливі в житті народів засади і думки, які були в натхненному “Пролозі” Огоновського. Без сумніву, ніколи не загине народ, де “... хоч щербата була доля, та претривала кріпка воля...” [8] – писала львівська польська “Gazeta narodowa”, даючи при цьому високу оцінку й самій виставі.

Подібно висловились і “Dziennik literacki”, і німецькі “Lemberger Zeitung” та “Krakauer Zeitung”. Особливо прихильно оцінили ці газети музичний бік вистави.

Газета “Слово” констатувала, що на перших виставах було багато представників “вищого сослов'я” – польських графів, якихось українських поміщиків з Наддніпрянщини. “На попередніх представленнях серед поважних гостей Україна була репрезентована, а то в вечір відкриття руського театру був молодий князь Г., потомок старовинного малоруського роду, що прекрасно розмовляв по-українськи” [9]. На другій виставі “Марусі”, як і на наступній (1 квітня 1864 р.), коли показували поспіль два водевілі: “Москаль-чарівник” І. Котляревського та “Адам і Ева”, здійснену О. Бачинським переробку двоактного французького водевілю А. Анісе-Буржуа або Ф. Дюмануара, був присутній Степан Ризнич – “поміщик з Києва, яко любитель України добре відомий багатьом русинам у Львові. Обидва гості висловились найпохвальніше про побачені вистави”.

У відкритті Руського народного театру та його подальшій діяльності протягом року значну участь взяли австрійські та польські діячі мистецтва. Вже згадувалось, що декорації вистави малював художник львівського міського театру, що належав до фундації графа С.Скарбка, – Фрідріх

Людвіг Польшман (1805 – 1870), котрий оформлював у цьому театрі як німецькомовні, так і польські вистави; що грав оркестр цього самого театру під керуванням диригента В. Смацяжинського; що у програмі цього оркестру – деякі твори польських композиторів, а сама інсценізація була здійснена польським письменником Александром Големб'євським (особу цього письменника досі не вдалося ідентифікувати, оскільки в бібліографії польської літератури, і зокрема драматургії, не зафіксовано саме Александра Големб'євського). Вистава здійсненої ним інсценізації “Марусі” йшла з музикою польського композитора Вінцентія Квятковського (особа його поки що не ідентифікується з тими, хто представлений у словниках польських композиторів і диригентів). Обидва ці діячі, за інформаціями в газеті “Слово”, працювали до 1863 року в Житомирському польському театрі. “І так з Основ'яненкового почуття і духу при братньому сприянні польських діячів мистецтва утворилася оригінальна русько-українська мелодрама, що освятила урочисте відкриття нашої сцени у Львові”, – писалося в “Слові” [10].

Але все ж, як уже відзначалося, вистава “Маруся” засвідчила орієнтацію галицьких українців передусім на Наддніпрянську Україну. Про це свідчив і весь перший львівський сезон (з 29 березня до 21 липня 1864 р.), коли показувались найпопулярніші, хоч і не рівноцінні, п'єси української драматургії: вже згадувані інсценізація “Марусі” Г. Квітки-Основ'яненка і “Москаль-чарівник” І. Котляревського, а також “Наталка Полтавка” І. Котляревського, “Сватання на Гончарівці” Г. Квітки-Основ'яненка, “Назар Стодоля” Т. Шевченка, “Кумірошник, або Сатана в бочці” Д. Дмитренка, “Бувальщина” А. Вельсовського, “Покійник Опанас” А. Янковського, “Один порадував, а другий потішив” А. Ващенко-Захарченка, “Сватання на вечорницях” С. Паливоди-Карпенка. Зовсім бідна ще тоді українська драматургія в Галичині була репрезентована тільки одноактним “радоспівом” “Козак і охотник” – переробкою “співогри” “Der Kozak und der Freiwillige. Ein Singspiel in einem Auszuge” німецького драматурга Августа Коцебу, яку здійснив Іван Айталевиц (Вітошинський) ще 1849 р. для аматорського театру в Перемишлі і тоді ж опублікував (музику до вистави тоді ж написав М. Вербицький), та оригінальною “характеристичною картиною”, як визначив автор жанр п'єси, а по суті – сатиричною комедією на чотири дії “Опікунство” Рудольфа Моха. Знаменним явищем для Руського народного театру стала й вистава першої перекладеної (не переробленої) іншомовної п'єси – драми “Верховинці” (оригінальна назва “Karpaszy górale”) польського драматурга Юзефа Коженювського (автор перекладу – галицький письменник Ксенофонт Климкович). Ю. Коженювський був представлений ще однією п'єсою – двоактною комедією “Майстер і челядник”, яка була, однак, не перекладена, а адаптована до українських реалій якимсь “Мод... Шм...” (так позначено це авторство в одній з рецензій), мабуть, для театру в Кам'янці-Подільському або в Житомирі, звідки й привіз її текст О. Бачинський. Йшла також згадана вище переробка з французької “Адам і Ева”.

Трупа Руського народного театру склалася, попри професіональних акторів Бачинських, з аматорів. Були це студенти університету і технічної школи (предтечі політехнічного інституту), а також юні львівські аматорки. У першій виставі, наприклад, поруч з Омеляном і Теофілою Бачинськими брали участь Анна Контецька, Іларіон Сероїчковський, Михайло Юрчакевич (відомий згодом під псевдонімом Розмазовський), Юліан Нижанковський, Антон Бучацький, Ієронім Пожаковський.

А в дев'ятій виставі – “Назар Стодоля” (4 травня 1864 р.) виступали Марія Контецька, Максим Гарасимович і якісь аматори, що в афіші зазначені тільки як Володимир В., Георгій М. та ін. Але участь цих аматорів у виставах була нетривалою. Часом виступав Лонгин Бучацький – той самий, який декламував вірш О. Огоновського на урочистому відкритті театру. 10 липня 1864 р. у виставі двох одноактних п'єс – “Майстер і челядник” та “Москаль-чарівник” – дебютували Павлин Свенціцький (під псевдонімом Лозовський), Стефан Коблянський та Вікентія Лукасевич (справжнє прізвище – Кахникевич). Коли ж постало

Омелян Бачинський, 1870 р.

Теофілія Бачинська, 1880 р.

питання про виїзд трупи в турне по інших містах Галичини, то саме цей склад, за винятком М. Юрчакевича та П. Свенціцького, вирушив у дорогу. А питання про гастролі постало дуже скоро, бо з кінця березня до кінця грудня грати у Львові сорок вистав – це означало б або дуже розтягати перерви між виставами, або зіграти всі вистави і сидіти склавши руки: адже в ті часи не було прийнято заздальгідь і протягом тривалого часу, як тепер, готувати вистави. Тому вирішено було ще влітку, за сприятливої погоди, вирушити у мандрівку по Галичині й Буковині, а решту належних вистав грати у Львові восени.

Після 22 вистав у Львові трупа на чолі з О. Бачинським виїхала в свою першу мандрівку за маршрутом Коломия – Станіславів – Чернівці. У складі цієї трупи було дев'ять осіб: обоє Бачинські, Анна Контецька, Вікентія Лукасевич, Іларіон Сероїчковський (відомий згодом по сцені як Санковський), Антон (Володимир) Бучацький (відомий ще як Чацький), Юліан Нижанковський, Ієронім Пожаковський, Стефан Коблянський (відомий згодом під псевдонімом Стефанів). У Коломії протягом 14 серпня – 3 вересня 1864 р. було зіграно дев'ять п'єс: “Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник”, “Сватання на Гончарівці”, “Маруся”, “Бувальщина”, “Кум-мірошник”, “Покійник Опанас”, “Сватання на вечорницях” та “Адам і Ева”. Вистави (їх було сім) відбувалися в тісному залі чиновницького казино на ринку в домі Самуїла Германа на першому поверсі.

На початку вересня трупа переїхала з Коломії не до Станіславова, як це передбачалося, бо саме там виступала польська трупа А. Мілашевського зі Львова, а до Чернівців. Це місто, незважаючи на брак спеціального театрального приміщення, вже мало деяку театральну традицію. Ще в першій половині XIX ст. сюди заїжджали німецькомовні трупи, а на початку 60-х років тут тривалий час виступала польська трупа К. Лобойка та інші польські, румунські і німецькі трупи. 1864 року тут гастролювали по черзі, а то й водночас, німецька, польська, румунська і навіть італійська трупи. Відкриття Руського народного театру у Львові спонукало чернівецьких русинів задуматись над створенням такого театру ще й у Чернівцях, про що писала навіть урядова німецька газета “Bukowina” [11]. Але ця ідея надовго залишилась нездійсненою. Львівському театрові доводилось протягом усього часу існування обслуговувати й Буковину.

За першого приїзду до Чернівців вистави відбувались у так званій арені – тобто, мабуть, цирковому приміщенні. Протягом 4–7 вересня 1864 р. було показано всього чотири вистави, а саме: “Наталку Полтавку”, “Москаль-чарівника” та “Адама і Еву” (обидві в один вечір), “Сватання на Гончарівці” і “Марусю”. Враження від цих вистав буковинці винесли таке ж захоплююче, як і львів'яни та коломийці. Про це повідомляло “Слово”, посилаючись на Ю. Федьковича, який саме під час виступів театру був у Чернівцях проїздом з Вишніви, де він постійно жив, до Львова, а приїхавши туди, розповів у редакції газети про те своє враження [12]. Через кілька днів анонімний буковинський кореспондент у “Слові” писав: “Можемо з чистою совістю сказати, що руський народний театр зробив на нас великий вплив і кинув у більшу частину великонадійної молоді елек-

тричну іскру!.. А в нашій молоді лежить і наша будучність, бо вже вона скоріше спонукається до дії, ніж минуща старовина...” [13].

Ще більшого успіху, ніж у Коломії та Чернівцях, зазнав театр у Станіславові, куди він переїхав 11 вересня 1864 року. Тут він виступав уже у великій залі, яка вміщала значну кількість публіки. Протягом 13–20 вересня 1864 р. дано було шість вистав: “Наталку Полтавку”, “Адама і Еву” та “Покійника Опанаса” (дві останні – в один вечір), “Сватання на Гончарівці” (двічі), “Москаль-чарівника” та “Сватання на вечорницях” (обидві – в один вечір) і “Марусю”.

22 вересня 1864 р. театр повернувся до Львова. На решту 18 вистав з усіх 40, які були затверджені намісництвом, виробили нову концесію. Після двомісячної відсутності театр розпочав свої виступи у Львові 2 жовтня 1864 р. Репертуар його поповнився цілим рядом нових п'єс. Східноукраїнська драматургія була репрезентована багатоактними драмами “Щира любов, або Милий дорожше щастя” Г. Квітки-Основ'яненка, “Гаркуша” О. Стороженка, одноактними “жартами” “Чумак український” А. Янковського, “Вечір на хуторі близ Диканьки (по Гоголю)” А. Ващенко-Захарченка і “комедіо-оперою” “Запорожці” (сценічна назва п'єси “Поворот запорожців з Трапезунду”) К. Гейнча. Решта вистав – перекладна драматургія: польська триактна драма “Вікно на першому поверсі” Ю. Коженювського (в перекладі П. Свенціцького), російська п'єса “Безумная”, анонсована як “драматична картина в 1 відслоні, переведена із соч. Пушкіна”, а насправді – “драматическое происшествие в 1 действии, взятое Д. А. Шепелевым из повести И. И. Козлова с сохранением стихов подлинника” (як зазначено у рукописі п'єси, який зберігається в Санкт-Петербурзькій театральній бібліотеці), переклад якого привіз О. Бачинський так само із Житомира; чотириактна комічна опера “Марія, дочка другого полку”, яка була спроценою адаптацією опери “Дочка полку” італійського композитора Г. Доніцетті на лібрето французьких драматургів Ж. Сен-Жоржа та Ж. Байяра, в перекладі Михайла Полянського; адаптовані самим О. Бачинським одноактні французькі водевілі “Слаба струнка” Л.-Ф. Клеврвія, П.-А. О. Ламбера-Тібу і Е. Жема, “Голоден і влюблен” (так названо твір не вказаного автора), “Дочка старого актора” (так названо водевіль “Дочка славетного артиста” Т. Ф. Вільяра і Ш. де Ліврі), “Сорокалітнє дитячко двадцятилітнього батька” не зазначеного автора, а також одноактна комедія “Два розсіяні” не названого німецького автора в непоіменованому українському перекладі. Перекладачами деяких із цих творів могли бути Павлін Свенціцький і Остап Левицький, який мав завдання від О. Бачинського забезпечувати репертуар перекладами іншомовних п'єс. Знову беруть участь у виставах М. Юрчакевич (але вже під псевдонімом Розмазовський) та П. Свенціцький (під псевдонімом Лозовський). У жовтні перейшов з польсько-української мандрівної трупи К. Лобойка актор-комік з певним сценічним досвідом Антон Моленцький, у листопаді – артистка цієї ж трупи Катерина Смолинська. У жовтні вступив до трупи молодий актор Айтал Вітошинський, у листопаді – артистки А. Богдан, у грудні – Тежля Клітовська, М. Спринь.

РУСКИЙ ТЕАТРЪ НАРОДНЫЙ.

ВЪ НЕДЕЛЮ ДНИ 28. ЛЮТОГО (2. МАРТА) 1865.

ВЪ САЛН ПОДЪ „ПРОВЪДЪНІЕМЪ“

и др. Дирекція: КИЛБАРЪ ПАШИНСКОГО, президентъ Куд.

ПО ЖЕЛАНІЮ:

ЩИРА
ЛЮБОВЬ

Драматъ въ 5. дѣйствіяхъ, съ Грегора (Котля) Основанка (съ чужинъ).

О С О Б Ъ Ъ :

Грегора, основка відродителъ театральна	Г. Котля
Галица, дочка его	Госа Пашинка
Саша, шуринъ его	Ана Дитячко
Васко, роботова его	Г. Котля
Удольна, основка съ Грегора Харина	Г. Котля
Зорин, основка	Г. Котля
Пашинка, основка съ Грегора Харина	Г. Котля
Сашинка, основка съ Грегора Харина	Г. Котля

Сцены — основка — основка — основка — основка.

Доче въ годъ Тараса — въ 1770 годъ.

ЦѢНА МѢСЦЕМЪ:

Билетъ 1 гр., общее мѣсто 20 гр., партеръ 20 гр., галерія 25 гр. з. з.

ПОЧАТОКЪ О 7 ЧАСАХЪ ПЕЧАТОВЪ.

В Мѣсяцѣ дѣля 12. Марта 1865.

Szczera Miłość.

Доче въ 5. дѣяхъ Грегора Пашинскаго, з. театр.

Доче въ 5. дѣяхъ 1865.

Афіша вистави “Щира любов” Г. Котля-Основ’яненка театру товариства “Руська Бесіда”. Перемишль, 28 лютого (12 березня) 1865 р.

Але тепер настають зміни в керівництві театру, у визначенні напрямку його діяльності.

Як уже відзначалося, спочатку театр мав чисто український характер. Українська мова панувала не тільки на сцені, а й у побуті акторів. Принаймні, йшлося до того, щоб прищепити акторам звичку розмовляти між собою по-українському. Дирекція в діловому листуванні вживала української мови. Афіші друкувалися фонетичним правописом. Словом, театр розвивався під впливом “Молодої Русі”, чи інакше – народовців.

Але так тривало недовго. Кажучи словами І. Франка, “супротивний вітер повіяв з півночі”. То був час, коли переважна більшість т.зв. святоюрців почала дедалі хилитися до одверто московфільських позицій. Прибравши до рук “нестійкого” Дідицького з редагованим ним же “Словом”, вони мобілізувались на боротьбу за вплив і на театр. Знову ж маємо пояснення цьому явищу в тогочасного автора: “З огляду на розбуджений через руський театр межі руською суспільністю ентузіазм – стара партія досить довго мовчки гляділа на напрям театру, котрий був з кожного погляду чисто народно-руський. Але вкінці наскучило їм се зно-

сити і загрозили відобранням зали в “Народнім домі”, де відбувалися представлення театральні, коли замість правопису фонетичної не буде на оголошках ужита етимологічна правопись. Лавровський, будучи знов посередником до згоди, усунув з театрального комітету Климковича, а прибрав (увів – Р. П.) Климентія Меруновича, “общеруса”. Се зроблено в той спосіб, що на засідання комітету театрального перестали взивати Климковича. Одночасно завів Лавровський на оголошках правопись власного винаходу, напіветимологічну. Сей винахід Лавровського знаменито характеризує його становище попереднє, – але в сім випадку Лавровський виставився на смішність, бо винайдену ним правопись, уживану спеціально тільки на оголошках театральних, сторонництво “Молодої Русі”, а навіть святоюрці, прозвали “лавришівкою”, і всі сміялися з неї” [14].

Справді, виділ “Руської бесіди” на своєму засіданні 9 жовтня 1864 р. ухвалив надалі друкувати театральні афіші етимологічним правописом [15]. Але річ не в тому, яким правописом мали друкуватися афіші. Суть крилася у глибшому: в нахиланні мови акторів на “язичіє”. А це йшло на шкоду як самим акторам, так, тим більше, глядачам, найширшій публіці, яку мав виховувати театр.

4 грудня 1864 р. новий намісник і військовий головнокомандувач Галичини генерал-лейтенант барон Ф. Паумгартен, що заступив на свій пост 24 жовтня 1864 року, підписав концесію на сорок вистав у Львові, десять у Самборі і двадцять у Перемишлі протягом 1865 року, однак прохання на дозвіл постійного театру у Львові й він відхилив. 6 грудня Паумгартен у супроводі почту світських і духовних “достойників” навіть побував на виставі водевілів “Дочка старого актора” і “Сорокалітнє дитятко двадцяти” ятилітнього батька”. Мабуть, саме тоді намісник пообіцяв, що австрійський уряд, замість надати субвенцію театрові, сплачуватиме з державної скарбниці належний німецькому театрові податок протягом наступних восьми років [16]. Але то була обіцянка-цяцянка [17].

“Справа щодо концесії на постійний руський театр і щодо відповідної для нього субвенції донині ще не розв’язана у Відні” [18], – писало “Слово”. Тим-то Театральний виділ, звітуючи про свою діяльність за 1864 рік, звертався до всієї громадськості з проханням збирати й надалі кошти на театр, який власними силами не зможе протриматися [19]. Ще в середині січня 1865 р. було зроблено подання до Президії Намісництва про дозвіл збирати внески на театр протягом 1865 року [20].

Становище українського театру в Галичині було настільки злободенним, що його обговорювали у всьому слов’янському світі. Журнал “Slawische Blatter”, що видавався у Відні, вмістив, наприклад, допис зі Львова, в якому автор глибше, нід “Слово” чи інші українські газети, обурювався ставленням уряду до українського театру. “Контрибуція театру, – писав анонімний автор, – мала б тільки тоді якусь підставу, якби руські вистави давалися на німецькій сцені. Тоді б її можна вважати принаймні за чинш. Але ж бо русини мають осібну сцену в залі “Народного дому” – того плоду постійної дбайливості руських патріотів, а тим часом так дорого оплачує цей театр своє існування. Ходить

чутка, що уряд готовий взяти на себе той тягар русинів, але все те донині є тільки обіцянкою. Здається неймовірним, що народна інституція, заснована на власній землі власними силами, мусить платити податок чужій інституції. Той стан речей через якісь там непам'ятні договори має тривати ще багато літ; отже, так довго має ще жити, зачарований контрактом, привілей німецької культури в Галичині"[21]. Та це був голос вопіюючого в пустині.

Концесія на 1865 рік мала ту різницю, що тепер її одержало те саме товариство "Руська бесіда" під свою відповідальність, а не О. Бачинський, як було досі. Керівництвом театру мав зайнятися новообраний Театральний відділ, до якого тепер увійшли тільки Ю. Лавровський (голова), Климент Мерунович і Михайло Полянський.

Наприкінці 1864 р. з О. Бачинським було підписано новий контракт на 1865 р., за яким директор театру зобов'язувався погоджувати всі свої дії з новообраним відділом "Руської бесіди" і Театральним відділом, знову очоленим Ю. Лавровським. Обоє Бачинські мали відтепер отримувати платню 600 золотих ринських на рік, тобто по 50 ринських місячно, і половину прибутку з кожної вистави. Всі учасники дотеперішніх вистав, що виступали на правах аматорів, були зараховані до складу трупи як платні актори, отже, вони також підлягали контролю не тільки з боку дирекції театру, а й Театрального відділу.

За письмовими договорами від 31 грудня 1864 р. було встановлено такі розміри місячної платні на 1865 р.: І. Сероїчковському – 40 золотих ринських австрійської валюти, А. Моленцькому – 35, Ю. Нижанковському – 15, а після переведення його в актори з 1 квітня 1865 р. – 20, В. Лукасевич – 25, А. Богдан – 20, а з 1 квітня 1865 р. – 10, К. Смолинській – 10, а з 1 квітня 1865 р. – 12, М. Спринь – 10, а з 1 квітня 1865 р. – на правах статистики з одноразовою платнею, Т. Клітовській – 6, а з 1 квітня 1865 р. – 10, капельмейстерові і хормейстерові В. Смацязинському – 30 і з 1 квітня 1865 р. капельмейстерові К. Ляйбольду – 30 (про платню оркестрантам даних не збереглося), машиністові Моріцу – 15, суфлерові Хромовському з 1 квітня 1865 р. – 10. І тільки Л. Бучацький залишався на становищі аматора, очевидно, через свою добру матеріальну забезпеченість і через те, що брав участь у виставах в основному під час виступів театру у Львові. Так само І. Пожаковський працював з березня 1865 р. на посаді театрального секретаря безкоштовно. Цей список красномовно свідчить про структуру театру і становище кожного з акторів у ньому [22].

За участю О. Бачинського було укладено й прийнято статут театру, запроваджено робочі правила для акторів на зразок тих, що практикувалися колись в українсько-польських та російських театрах у Житомирі й Києві [23].

По всіх тих містах, де мала гастролювати трупа, було визначено повноважних представників з місцевої інтелігенції, які за дорученням Театрального відділу повинні б наглядати за зовнішнім порядком театру, моральним його станом і контролювати прибутки й видатки, тим більше, що від величини одержаної з вистав суми, поділеної до того ж надвоє, залежало матеріальне утримання акторів, покриття витрат за дорогу та інші видатки, крім тих, що йшли на ви-

стави. Виплатою займався О. Бачинський від імени відділу "Руської бесіди", за поданням і схваленням рахунку представником того ж відділу.

(Далі буде)

1. В Австрійській державі на даний момент існувало 59 театрів, у тому числі у Нижній Австрії – 20, у Верхній Австрії, Солнограді, Каринтії, Країні, Шлезії, Галичині, Кракові, Далмації і Банаті – по 1, в Істрії – 3, в Тиролі – 3, в Чехії – 2, в Моравії – 1, в Ломбардії – 2, у Венеційській області – 11, в Угорщині і Семігороді – 4 (Усі назви австрійських провінцій подаються в тодішньому визначенні). "Наш руський театр у Львові доповнить то число до 60", – зазначалося в кореспонденції газети (Слово. – 1864. – 22.II(5.III). – Ч.16).

2. Слово. – 1864. – 18(30).III. – Ч.23.

3. Там само.

4. Франко І. Зібрання творів: У 50-ти т. – Т. 26. – К., 1980. – С.363 – 364.

5. Чарнецький С. Нарис історії українського театру в Галичині. – Львів, 1934. – С.27.

6. Очевидно, ту саму "Увертюру із слов'янських наспівів", яку А.-Е.Тітл написав для чеської вистави, що відбулась у Відні 29 грудня 1850 р. (Česko-slovenský hudební slovník. – Praha, 1965. – Sv. 2. – S. 773).

7. Опис урочистого відкриття Руського народного театру здійснено способом контамінації фактів із таких газетних публікацій: Слово. – 1864. – 18(30).III. – Ч.23; 21.III(2.IV). – Ч.24; 27.III(8.IV). – Ч.25; Вістник. – 1864. – 25.III(6.IV). – Ч.23. – С.90 – 91.

8. "Gazeta narodowa". – 1864. – Ч.73 (цитуються за газ. "Слово". – 1864. – 21.III(2.IV). – Ч.24).

9. Слово. – 1864. – 28.III(9.IV). – Ч. 26.

10. Там само. – 1864. – 21.III(2.IV). – Ч. 24 (переклад з "язичія").

11. Там само. – 1864. – 8(20).IV. – Ч. 29.

12. Там само. – 5(17).IX. – Ч. 71.

13. Там само. – 9(21).IX. – Ч. 72.

14. "Молода Русь" в роках 1860 – 1866". – Діло. – 1892. – 19.II(2.III). – Ч. 40.

15. Слово. – 1864. – 3(15).X. – Ч. 79.

16. Там само. – 1864. – 9(21).XII. – Ч. 98.

17. Про цього Паумгартена акад. К.Студинський висловився як про намісника, "за якого політичні відносини в Галичині сильно погіршилися" ("Зв'язки України з Галичиною", том IV. – Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф. 362, оп.1, од. зб. 18-а. – С. 170).

18. Слово. – 1864. – 2(14).XII. – Ч. 96.

19. Там само. – 1865. – 27.III(8.IV). – Ч. 25.

20. ЦДДА України у м. Львові, ф. 514, оп. 1, в'язка 10, од. зб. 153. – Арк. 5.

21. Цит. за : Слово. – 1865. – 31.III(12.IV). – Ч. 26.

22. ЦДДА України у м. Львові, ф. 514, оп. 1, в'язка 10, од. зб. 152. – Арк. 32, 41-46; од. зб. 153. – Арк. 5.

23. Слово. – 1865. – 27.III(8.IV). – Ч. 25. – Очевидно, статут Руського народного театру було складено на зразок: "Общие правила для театра, составил и издал Теофил Борковский, директор театров Киевских и Житомирского. Киев, В типографии Университета Св. Владимира, 1861". – 95 ст. (паралельно російською і польською мовами).